

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy Vojtěcha Šimíčka, soudkyně zpravodajky Kateřiny Šimáčkové a soudce Ludvíka Davida o ústavní stížnosti stěžovatelky **H. M.**, zastoupené JUDr. Alanem Korbelem, advokátem, se sídlem Rumunská 1/1798, Praha 2, proti výroku I. rozsudku Krajského soudu v Praze č. j. 28 Co 351/2018-348 ze dne 13. 12. 2018, za účasti Krajského soudu v Praze jako účastníka řízení a MUDr. L. K., jako vedlejší účastnice řízení, takto:

- I. Výrokem I. rozsudku Krajského soudu v Praze č. j. 28 Co 351/2018-348 ze dne 13. 12. 2018 bylo porušeno základní právo stěžovatelky na ochranu vlastnictví zaručené v čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.**
- II. Toto rozhodnutí se proto v uvedeném rozsahu ruší.**

Odůvodnění:

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Včas podanou ústavní stížností se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví označeného rozhodnutí Krajského soudu v Praze, jímž v odvolacím řízení došlo ke změně rozhodnutí soudu prvního stupně ve výrocích o náhradě nákladů řízení mezi stěžovatelkou a žalovanou (vedlejší účastnicí řízení před Ústavním soudem) a o náhradě nákladů řízení státu. Stěžovatelka má za to, že napadené rozhodnutí krajského soudu je rozporné s jejím ústavně zaručeným právem na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“) a právem vlastnit majetek dle čl. 11 Listiny. Dále namítá porušení čl. 90 Ústavy České republiky a čl. 4 Listiny.

2. Stěžovatelka, vedlejší účastnice (dále též „žalovaná“) a třetí osoba (dále též „druhá žalobkyně“) byly podílovými spoluvlastnicemi nemovitostí (domu a pozemků). Řízení před obecnými soudy bylo zahájeno k návrhu stěžovatelky a druhé žalobkyně na zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví, žalovanou byla vedlejší účastnice. Obě žalobkyně uvedly, že mají k nemovitostem blízký vztah, na rozdíl od žalované, a že se s ní v minulosti opakovaně pokoušely dohodnout na vypořádání spoluvlastnictví, avšak bezvýsledně; navrhly, aby soud rozhodl o zrušení spoluvlastnictví, dotčené nemovitosti přikázal do podílového spoluvlastnictví obou žalobkyň a stanovil jim povinnost uhradit žalované částku určenou rozhodnutím soudu. Žalovaná souhlasila se zrušením spoluvlastnictví, ale navrhla, aby nemovitosti byly přikázány do jejího výlučného vlastnictví a byla jí stanovena povinnost zaplatit žalobkyním určenou částku jako náhradu za vypořádání. V průběhu řízení před soudem prvního stupně došlo ke změně v osobě druhé žalobkyně. Při závěrečném shrnutí stěžovatelka co do způsobu vypořádání

podílového spoluvlastnictví navrhla přikázání nemovitostí do svého vlastnictví oproti náhradě ve výši 700 000 Kč pro druhou žalobkyni a žalovanou; druhá žalobkyně navrhla přikázání jedné z nemovitostí do svého vlastnictví, eventuálně ponechala způsob vypořádání na úvaze soudu; a žalovaná navrhla přikázání nemovitostí do svého vlastnictví. K otázce nákladů řízení žalovaná uvedla, že se zřetelem k poměru úspěchu účastnic řízení ve věci má za to, že žádná z účastnic řízení nemá právo na náhradu nákladů řízení; avšak pro případ, že by soud o nákladech řízení rozhodl jinak, nevzdává se práva na jejich náhradu.

3. Okresní soud v Kolíně rozsudkem č. j. 19 C 182/2016-284 ze dne 27. 7. 2018 zrušil spoluvlastnictví účastnic řízení k dotčeným nemovitostem (výrok I.), tyto nemovitosti přikázal do výlučného vlastnictví žalované (výrok II.), žalovanou zavázal zaplatit 650 000 Kč stěžovatelce (výrok III.) i druhé žalobkyni (výrok IV.), určil, že žádná z účastnic nemá právo na náhradu nákladů řízení (výrok V.), obě žalobkyně zavázal společně a nerozdílně nahradit státu náklady řízení ve výši 4 317,50 Kč (výrok VI.) a žalovanou zavázal nahradit státu náklady řízení ve výši 3 227 Kč (výrok VII.). Okresní soud shledal důvody ke zrušení podílového spoluvlastnictví účastnic řízení. Při úvaze o způsobu vypořádání pak dospěl k závěru, že nemovitosti není dobře možné rozdělit a že nejúčelnější je přikázat je do výlučného vlastnictví žalované, která je dosud užívala i udržovala. Výši přiměřené náhrady pro každou ze žalobkyň za přikázání společných nemovitých věcí do výlučného vlastnictví žalované pak určil na základě znaleckého posudku určujícího obvyklou cenu nemovitostí. O nákladech řízení rozhodl podle § 142 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů (dále též „o. s. ř.“), neboť vyhověl žalobě o zrušení podílového spoluvlastnictví, ale vypořádal je jinak, než žalobkyně navrhovaly. Okresní soud přitom odkázal na judikaturu soudů vyššího stupně (rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Cz 4/80 ze dne 28. 3. 1980, usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 1795/2013 ze dne 10. 12. 2013, usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem sp. zn. 10 Co 101/2003 ze dne 18. 3. 2003) a přihlédl i k tomu, že žalobkyně již před zahájením řízení nabízely žalované vypořádání podílového spoluvlastnictví tak, že výlučnou vlastnící nemovitostí se stane žalovaná za přiměřenou náhradu. Na základě závěru, že poměr úspěchu účastnic řízení ve věci je přibližně stejný, rozhodl také o náhradě nákladů řízení placených státem.

4. Proti rozsudku okresního soudu podala žalovaná odvolání, které výslovně směřovalo pouze do výroku IV. rozsudku okresního soudu. Žalovaná nesouhlasila se svou povinností zaplatit druhé žalobkyni částku 650 000 Kč a namítala, že vypořádání spoluvlastnického podílu druhé žalobkyně již v minulosti bylo provedeno, a to dokonce dvakrát.

5. Odvolání žalované bylo zasláno také stěžovatelce, která v reakci na něj uvedla, že ona odvolání nepodala a že jí již žalovaná plnila podle rozsudku okresního soudu. Za této situace stěžovatelka pro sebe pokládala celou věc za uzavřenou. Právní zástupce stěžovatelky se současně omluvil z nařízeného jednání, s ohledem na nutnost své přítomnosti v jiné (trestní) věci, a souhlasil s jednáním bez své přítomnosti.

6. Dne 6. 12. 2018 proběhlo jednání před Krajským soudem v Praze jako odvolacím soudem. Stěžovatelka ani její zástupce se jej neúčastnili. Po sdělení obsahu spisu a podání účastnic řízení bylo předsedkyní senátu předestřeno, že odvoláním žalované do výroku

IV. rozsudku je podle § 206 odst. 2 věty druhé o. s. ř. napaden celý rozsudek, neboť veškeré výroky ve věci samé jsou na sobě navzájem závislé. Dne 13. 12. 2018 proběhlo další jednání, na němž za stěžovatelku nebyl nikdo přítomen; zástupce žalované a zástupkyně druhé žalobkyně na něm shrnuli svá stanoviska a návrhy, oba se přitom vyjadřovali toliko ke vztahu mezi žalovanou a druhou žalobkyní a k otázce jejich vzájemného vypořádání a dále uvedli své návrhy na rozhodnutí o nákladech odvolacího řízení.

7. Krajský soud v Praze rozsudkem č. j. 28 Co 351/2018-348 ze dne 13. 12. 2018 změnil rozsudek okresního soudu ve výroku V. ve vztahu mezi stěžovatelkou a žalovanou tak, že stěžovatelka je povinna nahradit žalované na nákladech řízení 184 041 Kč, a ve výroku VI. tak, že stěžovatelka je povinna nahradit České republice na nákladech řízení 4 317,50 Kč (výrok I.); ve zbývajících částech rozsudku okresního soudu potvrdil (výrok II.); určil, že ve vztahu mezi stěžovatelkou a žalovanou nemá žádná z účastnic právo na náhradu nákladů řízení (výrok III.); a žalovanou zavázal k náhradě nákladů odvolacího řízení druhé žalobkyně (výrok IV.). Krajský soud neshledal důvodným odvolání ve věci samé; neztotožnil se však s rozhodnutím okresního soudu o nákladech řízení. Okresní soud podle něj přehlédl další judikaturu Nejvyššího soudu (např. usnesení sp. zn. 22 Cdo 2767/2017 či sp. zn. 22 Cdo 3882/2016), podle níž pokud všichni spoluvlastníci souhlasí se zrušením a vypořádáním spoluvlastnictví, je třeba procesní úspěch posuzovat podle toho, která otázka mezi nimi zůstala sporná. V nynějším případě stěžovatelka i žalovaná navrhovaly coby způsob vypořádání přikázání nemovitostí každá do svého výlučného vlastnictví, proto je třeba uzavřít, že ve vztahu mezi nimi byla v řízení před okresním soudem úspěšná žalovaná, a proto jí náleží plná náhrada účelně vynaložených nákladů řízení podle § 142 odst. 1 o. s. ř. Ve vztahu mezi druhou žalobkyní a žalovanou byl naopak úspěch obou účastnic v řízení před okresním soudem stejný (žalovaná byla úspěšná co do způsobu vypořádání, druhá žalobkyně byla úspěšná co do poskytnutí přiměřené náhrady), proto mezi sebou nemají právo na náhradu nákladů řízení. S ohledem na uvedené krajský soud změnil i výrok okresního soudu o povinnosti žalobkyň nahradit náklady řízení státu a k této povinnosti zavázal jen stěžovatelku.

II. Argumentace stěžovatelky, účastníka a vedlejší účastnice řízení

8. Stěžovatelka namítá, že krajský soud porušil její právo na spravedlivý proces tím, že napadeným rozhodnutím překročil odvolací návrh žalované, který směřoval výlučně do výroku IV. rozsudku okresního soudu. Odvoláním nebyl nijak napaden vztah mezi žalovanou a stěžovatelkou, ba dokonce žalovaná ještě před uplynutím odvolací lhůty plnila ve prospěch stěžovatelky podle rozsudku okresního soudu. Krajský soud navíc takto postupoval, aniž účastnice řízení předem upozornil na možnost změny odvoláním nenapadených výroků rozhodnutí okresního soudu a aniž jim dal prostor k předložení příslušné argumentace; tím porušil také požadavek předvídatelnosti rozhodnutí soudu.

9. Navíc krajský soud při svém rozhodnutí nezohlednil relevantní skutečnosti, k nimž naopak přihlédl okresní soud, a to stěžovatelčinu neúspěšnou snahu vyřešit nefunkční spoluvlastnické vztahy před zahájením soudního řízení. Stěžovatelka zpochybňuje rovněž hledisko úspěchu žalované v dané věci, neboť rozhodnutí o způsobu vypořádání spoluvlastnictví bylo na okresním soudu a jeho závěru o nejvhodnějším řešení, navíc žalovaná navrhovala nižší částku vypořádacího podílu. Napadený výrok rozsudku

krajského soudu tak nemá oporu v zákoně. Vedle toho byla podle stěžovatelky též porušena zásada rovnosti účastníků řízení, neboť povinnost k náhradě nákladů řízení žalované byla uložena jen jí, nikoliv druhé žalobkyni.

10. Závěrem stěžovatelka zdůrazňuje, že ona nezapříčinila soudní spor ani jeho délku, a přesto má nyní nést za to sankci v podobě náhrady nákladů řízení ve výši téměř třetiny hodnoty vypořádacího podílu. I kdyby ji tedy odvolací soud mohl zavázat k náhradě nákladů řízení žalované, byly zde dány důvody hodné zvláštního zřetele ve smyslu § 150 o. s. ř. pro nepřiznání náhrady nákladů řízení žalované.

11. Stěžovatelka považuje za vadnou také část výroku krajského soudu ohledně nákladů řízení státu, zrušující povinnost druhé žalobkyně k jejich náhradě, neboť se jedná o část výroku závislou na části týkající se náhrady nákladů řízení mezi ní a žalovanou.

12. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil též krajský soud jako účastník řízení a žalovaná jako vedlejší účastnice řízení před Ústavním soudem. Ústavní soud vyzval k vyjádření také druhou žalobkyni (společnost HOME DEVELOPMENT s.r.o.), která však na výzvu nijak nereagovala; v zaslané výzvě přitom byla upozorněna, že nevyjádří-li se ve stanovené lhůtě, bude mít Ústavní soud za to, že se postavení vedlejší účastnice řízení před Ústavním soudem vzdala [§ 28 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů].

13. Krajský soud ve svém vyjádření uvádí, že odvoláním byl sice napaden jen výrok IV. rozsudku okresního soudu, avšak s ohledem na předmět sporu a vzájemnou souvislost všech výroků týkajících se zrušení a vypořádání spoluvlastnictví byl odvoláním napaden rozsudek v plném rozsahu, tj. i v nákladových výrocích. To ostatně krajský soud sdělil účastníkům při prvním odvolacím jednání, kterého se stěžovatelka neúčastnila, ač k němu byla včas a řádně předvolána. Dále krajský soud konstatuje, že o náhradě nákladů řízení rozhodl z úřední povinnosti podle § 151 odst. 1 o. s. ř.; ve vztahu mezi stěžovatelkou a žalovanou dospěl k závěru o úspěchu žalované ve věci, přitom hledisko úspěchu posoudil podle judikatury Nejvyššího soudu, jak je uvedeno v napadeném rozhodnutí. Druhé žalobkyni náhradu nákladů řízení žalované neuložil, neboť ve vztahu těchto dvou účastnic neměl žalovanou za procesně úspěšnou. Krajský soud rovněž neshledal důvody pro použití § 150 o. s. ř.; tyto důvody nelze spatřovat v tom, že se stěžovatelka před zahájením řízení snažila o mimosoudní vyřešení věci.

14. Žalovaná (vedlejší účastnice řízení o ústavní stížnosti) ve svém vyjádření převážně popisuje spoluvlastnické vztahy před zahájením soudního řízení. Rozhodnutí krajského soudu rovněž kritizuje a má za to, že ani vůči stěžovateli věc nakonec neskončila spravedlivě.

III. Hodnocení Ústavního soudu

15. Ústavní stížnost je důvodná.

16. Ústavní soud úvodem připomíná, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti, nikoliv „běžné“ zákonnosti (čl. 83 Ústavy). Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů, není povolán k přezkumu správnosti aplikace podústavního práva a do rozhodovací

činnosti obecných soudů může zasáhnout jen tehdy, shledá-li současně porušení základního práva nebo svobody. V nyní posuzovaném případě takové porušení shledal, a to konkrétně porušení stěžovatelčina práva na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny.

17. Ústavní soud je ve své rozhodovací praxi pravidelně konfrontován s problematikou nákladů řízení, přičemž se k ní obecně staví zdrženlivě a podrobuje ji toliko omezenému ústavněprávnímu přezkumu. Ačkoli totiž i rozhodnutí o nákladech řízení může mít citelný dopad do majetkové sféry účastníků řízení, samotný „spor“ o náklady řízení většinou nedosahuje intenzity způsobilé porušením jejich základní práva a svobody. Na druhou stranu však Ústavní soud zdůrazňuje, že i rozhodování o nákladech soudního řízení tvoří integrální součást soudního řízení jako celku, a tak i při něm je nutno respektovat jak právo účastníků na spravedlivý proces, tak i ostatní ústavně zaručená práva účastníků [srov. například nález sp. zn. II. ÚS 2570/10 ze dne 28. 5. 2013 (N 95/69 SbNU 457); nález sp. zn. I. ÚS 887/15 ze dne 15. 12. 2015 (N 213/79 SbNU 433); a nález sp. zn. I. ÚS 672/03 ze dne 11. 2. 2004 (N 17/32 SbNU 163); všechna rozhodnutí Ústavního soudu citovaná v tomto nálezu jsou dostupná též na <http://nalus.usoud.cz>].

18. Ústavní soud ve své rozhodovací praxi zdůrazňuje, že výrok o náhradě nákladů řízení musí být v souladu s průběhem řízení a s úkony účastníků, respektive s obsahem příslušného soudního spisu; jinak může dojít též k porušení práva účastníků na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny. Ve vztahu k zásadě úspěchu ve věci, která je hlavní zásadou ovládající rozhodování o nákladech civilního řízení, pak Ústavní soud opakovaně připomněl, že poměřovat úspěch a neúspěch ve věci nelze jen tím, jak bylo o konkrétním návrhu rozhodnuto, ale je třeba je posuzovat v širších souvislostech. Ani rozhodování o nákladech řízení nesmí být jen mechanickým posuzováním výsledků sporu bez komplexního zhodnocení rozhodnutí v meritu věci. Rozhodnutí o náhradě nákladů řízení má být zřejmým a logickým ukončením celého soudního řízení [viz nález sp. zn. I. ÚS 660/11 ze dne 20. 11. 2012 (N 190/67 SbNU 285); nález sp. zn. I. ÚS 2904/16 ze dne 6. 2. 2017 (N 22/84 SbNU 283), bod 18; či nález sp. zn. I. ÚS 613/18 ze dne 14. 8. 2019, bod 16].

19. V projednávaném případě Ústavní soud shledal, že napadené rozhodnutí krajského soudu o nákladech řízení před okresním soudem nevyhovuje ústavněprávním požadavkům, neboť s ohledem na všechny relevantní okolnosti věci a povahu řízení je nespravedlivé, formalistické a nerespektuje stěžovatelčino právo na ochranu vlastnictví.

20. Při rozhodování o nákladech řízení o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví totiž nelze odhlédnout od specifik tohoto řízení, konkrétně od jeho ústavněprávního rozměru a od jeho procesních specifik.

21. Řízení o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví je nutno vnímat perspektivou základního práva na ochranu vlastnictví zaručeného čl. 11 odst. 1 Listiny. Vlastnické právo zahrnuje také právo přestat být vlastníkem (věc opustit, zcizit); v případě podílového spoluvlastnictví se pak specificky uplatňuje zásada, že nikdo nemůže být spravedlivě nucen setrvávat ve spoluvlastnictví (srov. též usnesení sp. zn. I. ÚS 174/05 ze dne 12. 4. 2006). Pro případ, že se pak sami spoluvlastníci nedohodnou na oddělení ze spoluvlastnictví či zrušení a vypořádání celého spoluvlastnictví, má každý z nich právo

obrátit se na soud s návrhem na zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví (srov. též § 1140 a § 1143 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů). Z uvedené zásady, že nikdo nemůže být nucen ve spoluvlastnictví setrvat, a tedy účast spoluvlastníka nelze vynucovat proti jeho vůli, přitom vyplývá rovněž to, že žádný ze spoluvlastníků nemůže být sankcionován pro svůj návrh na oddělení ze spoluvlastnictví či na zrušení a vypořádání spoluvlastnictví (vyjma případů šikanózního charakteru takového návrhu, respektive případů zneužití práva).

22. Z procesního hlediska představuje řízení o zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví tzv. *iudicium duplex*. Řízení může být zahájeno k návrhu kteréhokoli ze spoluvlastníků, přitom všichni spoluvlastníci, tj. obě procesní strany, v řízení mají postavení žalobce i žalovaného nehledě na to, kdo žalobu podal; soud pak vydává konstitutivní rozhodnutí, přitom není vázán návrhy účastníků a může rozhodnout o vypořádání jiným způsobem, než je navrhováno [§ 153 odst. 2 o. s. ř.; srov. též nález sp. zn. II. ÚS 315/05 ze dne 16. 3. 2006 (N 57/40 SbNU 557); a souhrnněji Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 1161]. Vzhledem k tomu, podle komentářové literatury, účastníci ve svých návrzích ani nemusí nutně uvést konkrétní způsob vypořádání, kterého se při zrušení spoluvlastnictví domáhají [Králík, M. in Spáčil, J. a kol. Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 572]. Volba konkrétního způsobu vypořádání je tedy v konečném důsledku výlučně na soudu, který ve věci rozhoduje; ten je přitom vázán zákonným pořadím jednotlivých způsobů vypořádání (rozdělení věci, přikázání věci jednomu či více spoluvlastníkům za náhradu, nařízení prodeje věci ve veřejné dražbě), v jejich rámci se ovšem uplatní vlastní uvážení soudu. Ve vztahu k přikázání věci tak například ustálená judikatura obecných soudů uznává, že v řízení jsou často dány skutečnosti umožňující s jistou mírou přesvědčivosti zdůvodnit přikázání věci každé ze stran sporu; rozhodnutí ve věci tak je v zásadě na úvaze soudu, která toliko musí být rádně odůvodněna a nesmí být zjevně nepřiměřená [viz například usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 64/2008 ze dne 27. 4. 2009, všechna rozhodnutí Nejvyššího soudu citovaná v tomto nálezu jsou dostupná na <http://nsoud.cz/>; srov. též Králík, M. in Spáčil, J. a kol. Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 610 a 611]. Uvedená specifika tzv. *iudiciorum duplicium*, včetně řízení o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví, ostatně některé autory vedou k úvaze, že by tato řízení měla být řazena spíše mezi řízení nesporná [srov. Dvořák, B. in Lavický, P. a kol. Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Řízení sporné. Praktický komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, s. 723; Lavický, P. in Lavický, P. a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. Řízení nesporné. Praktický komentář. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015, s. 10; či Pulkrábek, Z. Zásada úspěchu – „novinky“ v rozhodování o nákladech řízení. Bulletin advokacie, 1–2/2019, s. 35].

23. Zmíněná specifika řízení o zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví je nutno mít na paměti i při rozhodování o nákladech takového řízení. Jak uvedeno výše, nikdo zásadně nemůže být nucen setrvat ve spoluvlastnictví, a tak ani žádného ze spoluvlastníků nelze bez dalšího sankcionovat za to, že spoluvlastnictví má být zrušeno a vypořádáno, respektive za to, že byl u soudu podán příslušný návrh na zrušení a vypořádání spoluvlastnictví. Takto tedy zahájení a vedení řízení před soudem nelze bez dalšího klást k tíži ani tomu spoluvlastníku, který jej inicioval, ani tomu, který se formálně ocitl na straně žalované. Současně je třeba zohlednit, že spoluvlastníci sami nemohou

plně ovlivnit konečné rozhodnutí soudu o způsobu vypořádání (trvá-li některý ze spoluvlastníků na jeho zrušení), soud jejich návrhy v tomto rozsahu není vázán, ale sám rozhodne dle zákonné posloupnosti jednotlivých způsobů vypořádání a v jejich rámci pak podle svého vlastního uvážení (například jak konkrétně bude společná věc rozdělena či komu bude přikázána do vlastnictví a komu bude přiznána přiměřená náhrada). Za těchto okolností, kdy spoluvlastníci předem nemohou přesně předvídat konkrétní rozhodnutí soudu, a naopak každý z odlišných návrhů jednotlivých spoluvlastníků může mít rozumný a přesvědčivý základ, kdy všichni spoluvlastníci mají v řízení shodné procesní postavení žalobců i žalovaných a kdy se v řízení jedná o rovném vlastnickém právu všech účastníků, se zpravidla jako spravedlivé východisko pro rozhodnutí o nákladech řízení bude jevit, aby každý ze spoluvlastníků sám nesl své náklady řízení a nebyl povinen hradit náklady jiného spoluvlastníka, ledaže by pro to byly dány zvláštní důvody; takové východisko odpovídá právu spoluvlastníků na ochranu vlastnictví zaručenému čl. 11 odst. 1 Listiny.

24. Z pohledu ústavně zaručených práv se naopak jeví jako problematické rozhodovat o náhradě nákladů řízení primárně pouze na základě toho, jak soud rozhodl o otázce, která byla mezi účastníky sporná, a kterému z účastníků v této otázce soud přisvědčil spíše. Právě takto ovšem při rozhodování o nákladech řízení postupoval krajský soud v nyní projednávaném případě, veden též judikaturou Nejvyššího soudu, podle níž je při rozhodování o náhradě nákladů řízení o zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví rozhodný procesní úspěch v řízení posuzovaný podle toho, jaká zásadní otázka byla mezi účastníky sporná a jak byl tento spor řešen v rozhodnutí. Tedy například souhlasí-li všichni spoluvlastníci se zrušením a vypořádáním spoluvlastnictví a sporný mezi nimi je jen způsob vypořádání, pak podle této judikatury je třeba úspěch ve sporu posuzovat podle výsledku řízení ohledně způsobu vypořádání spoluvlastnictví; obdobně pokud se spoluvlastníci shodli na zrušení i na způsobu vypořádání spoluvlastnictví a faktickým předmětem sporu je jen výše vypořádacího podílu, je třeba úspěšnost účastníků posoudit podle srovnání rozsudku a toho, jaký vypořádací podíl navrhovali účastníci (viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 935/2017 ze dne 30. 5. 2017, obdobně usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 2059/2015 ze dne 27. 10. 2015 a usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 2767/2017 ze dne 26. 7. 2017).

25. Takový přístup k rozhodování o nákladech řízení o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví se ovšem jeví jako příliš formalistický, mechanický a neodpovídající charakteru tohoto řízení. Sám Nejvyšší soud přitom rovněž zdůrazňuje, že při rozhodování o nákladech řízení v těchto případech nelze postupovat formalisticky a mechanicky (viz například shora citovaná usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 935/2017 a usnesení sp. zn. 22 Cdo 2059/2015). Ústavní soud se ztotožňuje s tímto apelem, který v kontextu řízení o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví ovšem směřuje k tomu, aby i v otázce náhrady nákladů řízení byla zohledňována specifika těchto řízení, jak bylo shora zmíněno.

26. Ústavní soud na tomto místě znovu připomíná, že byť rozhodování o nákladech řízení nemá tvořit centrální část rozhodovací činnosti soudů, ani ono nesmí být jen mechanickým posuzováním výsledků sporu bez komplexního zhodnocení rozhodnutí v meritu věci. Rozhodnutí o náhradě nákladů řízení má být zřejmým a logickým ukončením celého soudního řízení (viz bod 18 výše). V tomto smyslu musí být tedy i

rozhodnutí o nákladech řízení spravedlivým. Nelze též opomenout, že úkolem soudů je rozhodovat spory mezi účastníky řízení a přinášet jim pokud možno spravedlivá rozhodnutí, nikoli vyvolávat další neshody mezi nimi či jejich vzájemný pocit nespravedlnosti, což platí tím spíše v rámci rozhodování o nákladech řízení, které netvoří podstatu soudního řízení. Právě uvedené pak musí mít soudy na paměti i v případech tzv. *iudiciorum duplicium*, kdy všichni účastníci řízení mají postavení žalobců i žalovaných a soud vydává konstitutivní rozhodnutí upravující jejich poměry do budoucna.

27. Je pak na obecných soudech, aby v konkrétních případech dbaly na dodržení popsaných ústavněprávních požadavků při aplikaci relevantní zákonné úpravy. Neboli, je na obecných soudech, aby v konkrétním řízení o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví posoudily, na základě kterého zákonného ustanovení je třeba rozhodnout o nákladech řízení, tak aby bylo dosaženo spravedlivého a ústavně akceptovatelného rozhodnutí. Dosavadní soudní praxe při rozhodování o náhradě nákladů řízení mezi účastníky typicky aplikuje § 142 odst. 1 a 2, § 143 a § 150 o. s. ř. [viz například usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 935/2017, citované shora; či též obdobně nález sp. zn. I. ÚS 1441/11 ze dne 22. 9. 2011 (N 168/62 SbNU 481), bod 15]. K tomu lze připomenout i komentářovou literaturu, podle níž mezi mimořádné důvody, pro něž soudy nejčastěji aplikují § 150 o. s. ř., patří i situace tzv. *iudiciorum duplicium*, včetně sporů o vyprádnání podílového spoluvlastnictví (viz Jirsa, J. a kol. Občanské soudní řízení. Soudcovský komentář. Kniha II. § 79–180 občanského soudního řádu. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 454). Z ústavněprávního pohledu není rozhodující, které konkrétní zákonné ustanovení obecné soudy použijí či jak jej interpretují, nedopustí-li se přitom nepřipustné libovůle; to jsou otázky podústavního práva, které Ústavnímu soudu nepřísluší řešit. Z perspektivy Ústavního soudu je podstatné, aby obecné soudy ani při rozhodování o nákladech řízení neporušovaly ústavně zaručená práva účastníků, která v řízeních o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví vyžadují, aby soudy přihlížely též ke specifickým tohoto řízení, při němž je realizováno základní právo na ochranu vlastnictví a které má povahu tzv. *iudicii duplicis*, v němž soud není vázán návrhy účastníků. V konkrétním případě pak může být rovněž nezbytné přihlídnout i k jeho širším okolnostem, včetně toho, že se například účastníci ohledně předmětu řízení alespoň částečně shodli, jaký byl procesní postup a stanoviska jednotlivých účastníků v průběhu řízení či jaké bylo jejich jednání před zahájením řízení při snaze o zrušení spoluvlastnictví dohodou.

28. Těmto požadavkům v projednávaném případě krajský soud nevyhověl. O nákladech řízení ve vztahu ke stěžovatelce naopak rozhodl toliko na základě omezeného posouzení, které otázky byly mezi účastnicemi sporné a návrh které z nich v těchto otázkách se shodoval s výsledným rozhodnutím věci. Takové posouzení je ovšem příliš úzké a vůbec nepřihlíží ke specifickým dotčeného řízení, ústavněprávním ani procesním, a nakonec ani k relevantním širším okolnostem věci, které naopak byly zjištěny okresním soudem a zohledněny v jeho rozhodnutí o nákladech řízení. Ústavní soud zdůrazňuje, že i řízení v projednávané věci bylo projevem stejného ústavně chráněného vlastnického práva účastnic řízení, jak stěžovatelka, tak žalovaná podložily své rozdílné návrhy na vypořádání spoluvlastnictví relevantními a přesvědčivými důvody, přitom soudy nebyly vázány návrhem žádné z účastnic a bylo na jejich uvážení, jak rozhodnou o konkrétním vypořádání spoluvlastnictví. Mimoto pro úvahu o rozhodnutí o nákladech řízení mělo relevanci i to, že se všechny účastnice shodly alespoň na řešení části předmětu řízení, a případně též jejich předprocesní jednání. Všechny tyto okolnosti byly ostatně zhodnoceny

okresním soudem a vyústily v jeho rozhodnutí o tom, že žádná z účastnic nemá právo na náhradu nákladů řízení a že na straně žalující jsou k náhradě nákladů řízení státu povinny společně a nerozdílně stěžovatelka a druhá žalobkyně. Původní rozhodnutí o nákladech prvostupňového řízení, které ostatně bylo všemi účastnicemi bez výhrad akceptováno, se tak jeví jako mnohem spravedlivější a ústavně konformní, na rozdíl od následného rozhodnutí krajského soudu, kterým bylo změněno ono původní rozhodnutí okresního soudu a při němž krajský soud nerespektoval ústavně zaručené právo stěžovatelky na ochranu vlastnictví.

29. K dalším námitkám stěžovatelky uplatněným v ústavní stížnosti pak Ústavní soud konstatuje, že nelze přisvědčit názoru stěžovatelky, že krajský soud v odvolacím řízení nemohl vůbec překročit odvolací návrh žalované. Vzhledem ke shora popsané povaze řízení o zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví nebyl ani v odvolacím řízení předmět řízení dělitelný; z podnětu podaného odvolání do výroku o vypořádání mezi žalovanou a druhou žalobkyní musel krajský soud v odvolacím řízení přezkoumat všechny výroky ve věci; žádný z nich nemohl nabýt odděleně právní moci (viz též nálezný sp. zn. II. ÚS 315/05, citovaný výše). Na druhou stranu ovšem podle Ústavního soudu měl krajský soud při přezkumu rozhodnutí odvolacího soudu více zohlednit rozsah odvolací argumentace a především skutečnost, že žádná z účastnic v odvolacím řízení neuplatnila jakoukoli námitku či argumentaci ve vztahu ke stěžovatelce ani k rozhodnutí o nákladech řízení před okresním soudem. Aniž Ústavní soud zpochybňuje, že o nákladech řízení soudy rozhodují z úřední povinnosti a že zákonná úprava umožňuje odvolacímu soudu přezkoumat také rozhodnutí o nákladech prvostupňového řízení, byť by toto rozhodnutí nebylo odvoláním výslovně napadeno; nelze v těchto situacích zcela odhlédnout od předchozího průběhu řízení a postojte stran k prvostupňovému rozhodnutí o nákladech řízení, a to i s ohledem na obecnou zásadu dispozitivnosti, která se ve sporném soudním řízení projevuje a která odráží i ústavní principy zakotvené v § 2 odst. 2 a 3 Listiny. Pokud tedy v odvolacím řízení účastníci nebrojí proti rozhodnutí soudu prvního stupně o nákladech řízení a odvolací soud zároveň nepřistoupí ke změně, ale k potvrzení rozhodnutí prvostupňového soudu ve věci samé (respektive ve výrocih výslovně napadených odvoláníh), pak by odvolací soud měl nanejvýš zdrženlivě přistupovat také k možnosti změny rozhodnutí o nákladech prvostupňového řízení – kterou nikdo nežádal. I zde je třeba zohledňovat též stanovisko účastníků a předchozí průběh řízení, včetně toho, že účastníci mohou dosavadní vypořádání nákladů řízení vnímat jako spravedlivé, přičemž dosažení pro účastníky spravedlivého rozhodnutí je nepochybně jedním z cílů civilního procesu. K takové situaci došlo i v projednávaném případě, kde stěžovatelka a žalovaná přijaly vzájemné vypořádání provedené okresním soudem, a naopak měnicím rozhodnutím krajského soudu došlo z jejich pohledu k narušení spravedlivé rovnováhy. Rovněž druhá žalobkyně akceptovala rozhodnutí okresního soudu o nákladech řízení a nijak nebrojila proti své povinnosti zaplatit náklady řízení státu společně a nerozdílně se stěžovatelkou.

30. Ze shora uvedených důvodů Ústavní soud uzavřel, že krajský soud napadeným rozhodnutím porušil ústavně zaručené právo stěžovatelky na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Napadené rozhodnutí totiž především zcela pomíjí relevantní specifika řízení o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví, jakož i podstatné širší okolnosti dotčené věci. Ústavní soud opakuje, že **rozhodnutí o nákladech řízení o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví se nemůže odvíjet toliko od úvahy**

soudu o tom, co bylo mezi účastníky sporné a jaké řešení v tomto ohledu přijal soud. Naopak v tomto řízení, v němž se jedná o rovném vlastnickém právu všech účastníků, v němž všichni účastníci (spoluvlastníci) mají v řízení shodné procesní postavení žalobců i žalovaných a v němž předem nemohou přesně předvídat konkrétní rozhodnutí soudu, a naopak každý z odlišných návrhů jednotlivých účastníků může mít rozumný a přesvědčivý základ, se zpravidla jako spravedlivé východisko pro rozhodnutí o nákladech řízení bude jevit, aby každý z účastníků sám nesl své náklady řízení a nebyl povinen hradit náklady jiného spoluvlastníka, ledaže by pro to byly dány zvláštní důvody; takové východisko odpovídá právu spoluvlastníků na ochranu vlastnictví zaručenému čl. 11 odst. 1 Listiny.

31. Ústavní soud proto ústavní stížnosti vyhověl a zrušil napadené rozhodnutí, vztahující se k povinnosti stěžovatelky hradit náklady řízení před soudem prvního stupně, v souladu s § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 12. prosince 2019

Vojtěch Šimíček
předseda senátu

Právní věta:

Rozhodnutí o nákladech řízení o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví se nemůže odvíjet toliko od úvahy soudu o tom, co bylo mezi účastníky sporné a jaké řešení v tomto ohledu přijal soud. Naopak v tomto řízení, v němž se jedná o rovném vlastnickém právu všech účastníků, v němž všichni účastníci (spoluvlastníci) mají v řízení shodné procesní postavení žalobců i žalovaných a v němž předem nemohou přesně předvídat konkrétní rozhodnutí soudu, a naopak každý z odlišných návrhů jednotlivých účastníků může mít rozumný a přesvědčivý základ, se zpravidla jako spravedlivé východisko pro rozhodnutí o nákladech řízení bude jevit, aby každý z účastníků sám nesl své náklady řízení a nebyl povinen hradit náklady jiného spoluvlastníka, ledaže by pro to byly dány zvláštní důvody; takové východisko odpovídá právu spoluvlastníků na ochranu vlastnictví zaručenému čl. 11 odst. 1 Listiny.